

М. А. Балаклицький

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Сучасний стан протестантського книговидання в Україні

Балаклицький М. А. Сучасний стан протестантського книговидання в Україні. Наведено результати опитування керівників 35 видавництв, заснованих в Україні протестантськими течіями, що дозволило вперше здійснити загальний огляд протестантської книговидавничої галузі. Зазначено час заснування видавництв, кількість видань на рік, основну їх тематику, середній й загальні наклад й відсоток неперекладних авторів. Із 1987 року сумарний наклад опитаних видавництв склав 16.637.000 примірників.

Ключові слова: *видавництво, протестанти, книга, наклад, автор.*

Балаклицкий М. А. Современное состояние протестантского книгоиздания в Украине. Приведены результаты опроса руководителей 35 издательств, основанных в Украине протестантскими течениями, что позволило впервые осуществить общий обзор протестантской книгоиздательской отрасли. Указано время основания издательств, количество изданий в год, основная тематика, средний и общие тиражи и процент непереводных авторов. С 1987 года суммарный тираж опрошенных издательств составил 16.637.000 экземпляров.

Ключевые слова: *издательство, протестанты, книга, тираж, автор.*

Balaklytskyi M. A. Contemporary status of Protestant publishing in Ukraine. Here the results of the survey of 35 publishers of Protestant denominations in Ukraine are shown. The survey for the first time allowed to undertake a general review of Protestant publishing industry. The survey specified the time of founding of the publishing houses, their amounts of books per year, the bulk of their subjects, and the average percentage of total circulation and untranslatable authors. Since 1987 their total circulation comprised 16,637,000 copies.

Key words: *publishers, Protestants, book, circulation, author.*

Релігійна сфера включає в себе чималий обсяг соціальної комунікації, яка переважно вислизає з-під уваги дослідників. Мета цієї статті — оцінити стан книговидавничої галузі третьої течії християнства — протестантських церков, що мають поважне представництво в нашій країні: наприклад, Всеукраїнський союз євангельських християн-баптистів є найбільшим у Європі національним союзом цієї конфесії.

У 1990-і роки ринок релігійної літератури пострадянських країн аналізували переважно західні оглядачі. Достатньо показовим у цьому плані журнал «Вісник церков і служінь «Схід-Захід» («East-West Church & Ministry Report»), який є М. Елліотт заснував 1993-го року у США як довідник для закордонних місіонерів, які працюють на території колишнього соцтабору. Часопис містить низку інформативних статей про стан справ у протестантській журналістиці та книговиданні на цих теренах. Так, Дж. Макнейл критикує якість перекладів західних протестантських авторів, що виходили на пострадянському терені на початку 1990-х: «велика частина євангелізаційних матеріалів, що надходить із Заходу, настільки зле перекладена, що вони не можуть використовувати багато з тих видань без того, щоб сливе завдати образи освіченості цих людей або створити у них враження, що Євангеліє призначено виключно для обмежених осіб. Якість

перекладу багатьох книжок і трактатів, призначених для Росії, не витримує жодної критики. Без сумніву, поспіх західних місій, близький до хаотичної гарячки, зіграв свою роль. Іноді тексти навіть в оригіналі було погано написано та редактовано» [3:1].

М. Елліотт пояснює домінування перекладів західної християнської літератури придушенням комуністичним урядом «християнського культурного самовираження та цілковитою ізоляцією християн від вищої освіти, журналістики, викладання та друкування» [4:16], називає західні організації, які заохочують діяльність національних письменників і видавців, та робить огляд їх роботи на кінець 1990-х років; аналізує фактори, що сприяють чи шкодять розвиткові національного протестантського книгодрукування, і вважає практику безкоштовного розповсюдження книг західними місіями головною перешкодою для його поступу.

М. Мойл, Г. Деві та Б. Мілн [5] розповідають про зусилля об'єднання євангельських видавництв Центральної та Східної Європи «International Literature Associates», спрямовані на заснування незалежних міжконфесійних видавництв, самоокупних і національно орієнтованих, видавання церковної та євангелізаційної літератури, виховання національних авторів, вироблення функціональної моделі християн-

ського бізнесу та формування когорти співробітників місцевих редакцій, здатних вести життєздатний бізнес і ухвалювати етичні рішення.

Українські науковці лише починають звертати увагу на релігійне книговидавництво. Піонерський характер тут мають роботи М. Фронощук. Дослідниця оглядає тематичні напрямки релігійних книжок, цінову політику видавництва, тенденції ринку релігійної літератури, добір рукописів для випуску, наводить класифікацію релігійних друків, їх мовний вимір [1; 2].

Окремих праць про сучасний стан книговидавництва українських протестантів нам знайти не вдалося, що й зумовило нашу студію.

Базова одиниця книговидавничої галузі — видавництво. Під протестантським видавництвом маємо на увазі організацію, яка відносно регулярно друкує на території України книжки протестантських авторів. Ураховуємо тільки книжкові видавництва, не беручи до уваги фірми, що спеціалізуються виключно на поліграфії, випуску сувенірів, тощо. Ми опитали керівників протестантських видавництв України. Вдалося отримати відповіді представників 35 видавництв. Двоє очільників відмовилося брати участь в опитуванні, пояснюючи відмову тим, що не хочуть розголошувати таку інформацію, бо це пов'язано з фінансовою діяльністю підприємства.

Назва видавництва, місто	Рік випуску першої книги	Скільки видань випускає на рік	Основна тематика видань	Наклади (середні й загальні)	Відсоток неперекладаних авторів
Абетка життя (Київ)	1996	15	Дитяча література, уроки для біблійних шкіл	Не повідомили	27%
Біблейское обучение (Київ)	1993	2	Посібники з вивчення Біблії	3000	70%
Біблос-Альфа (Харків)	1995	55, 3–4 на рік	Теологія, душеопікування, євангелізація	2500–3000, зараз 1000	0
Богомыслие (Одеса)	1989	Разом 500, у 1990-х 25–40, зараз 8–10	Посібники для дитячого служіння	У 1990-і 15.000, зараз середній 3000	80%
Брайт Стар Паблішинг / Светлая звезда (Київ)	1999	Раніше 70–80, зараз 60–70	Християнське життя, психологія, педагогіка, мотиваційна література, стосунки чоловіків і жінок, біографії, здоров'я	2000–3000, іноді 4000	25%
Варух (Київ)	1995	Раніше 5, зараз 25	Християнське життя, здоров'я та зцілення, особистісний ріст, сім'я	Основні 2000, перевидання 3000	До 30%
Геден (Севастополь)	2007	5–6	Мотиваційна, настанова у вірі, проповіді, сім'я.	Від 1000 до 2000	0
Джерело життя (Київ)	1990	50	Здоровий спосіб життя, посібники з вивчення Біблії	3000–5000	20%
Духовне відродження (Київ)	1993	За останні 20 років більше 150, за останні 5 років — майже 50. 10 назв на рік	Суспільна проблематика у світлі християнства, богослов'я, історія й розвиток протестантських церков	1000	Із 2008 національні автори є пріоритетним напрямом
Книгоноша (Київ)	1997	15–20	Практика християнського життя, художня література	2000	10–15%
Колоквіум (Черкаси)	2005	4–12	Християнська академічна література, переважно біблістика	Середній 1000	15%
Маранафа (Київ)	1995	8	Автори класичного протестантизму, сім'я, віра, зцілення, церковне лідерство	1000–2000	1 автор
Мир Пресс (Київ)	2003	3–6	Християнська психологія, богослов'я	4000	0
Міжнародна асоціація християнських шкіл (Київ)	1992	30 назв за 20 років. 4 назви за останні 2 роки	Методички й посібники для християнських шкіл	Від 500 до 3000 примірників	0
Нард (Київ)	2003	1–3	Життя в благодаті, характер Бога, повчальні прик-	5000	0

Назва видавництва, місто	Рік випуску першої книги	Скільки видань випускає на рік	Основна тематика видань	Наклади (середні й загальні)	Відсоток неперекладаних авторів
			лади з історії християнства		
Нова Надія (Львів)	2000	Раніше 10–15, після кризи 5–7, за увесь час 80–100	Духовно збудовуючі, для педагогів недільних шкіл і батьків, молоді	Раніше 3000–4000, тепер 1000–1500	0
Путешествие по Библии (Київ)	1991	35 за увесь час, 1 на рік	Матеріали з вивчення Біблії	2000	3%
Рука допомоги (Київ)	2001	3–4	Молодіжне служіння, сім'я	2000, замовні до 5000	Майже не видають
Свет (Макіївка Донецької області)	1992	12	Проповіді, історії, поезія й оповідання, повісті для дітей і дорослих	1000	0
Светильник (Маріуполь)	1994	До кінця 1990-х — 10–12 назв на рік. Тепер 2–3	Проповідь Євангелія, духовне просвітництво, підготовка до прищестя Христа	Раніше 5000–10.000, тепер 2000	85–90%
Світло на Сході (Київ)	1920	У 1990-х 40–50 назв, зараз 25–30 назв	Біблії, довідкова біблійна література, дитячі Біблії та белетристика для дітей, автобіографії, поезія	У 1990-х більше 20.000, зараз 5000–8000	Близько 30%
Свічадо (Львів) ⁷	1987	Разом 70 назв, менше 10 на рік	Подружні, сімейні питання, питання виховання дітей	3000	1 автор за весь час
«Слово Жити» в Україні (Донецьк)	1995	50	Богослов'я, лідерство, віра, молитва, творчість, місіонерська робота, благочестиві вправи	2000–10.000	0
Тюльпан (Одеса)	2006	3–7	Християнське душеопікування, література для студентів семінарій, богослужбова	1000–2000	1 автор
Християнська зоря (Кременчук Полтавської області)	1998	10–15	Поезія, проза, свідчення	50–2000	1
Християнська просвіта (Одеса)	1992,	Усього 500 назв, раніше 10–30, тепер 10–15	Белетристика, посібники з вивчення Біблії, духовне зростання	У 1990-і середній тираж був 10.000–20.000, мінімальний 5000. зараз 1000–2000, рідко 5000	Близько 10%
Християнське життя (Луцьк)	2001	50–60	Євангелізація, навчальна література для протестантських вишів, дитяча література	10.000–15.000	20%
Християнський науково-апологетичний центр (Сімферополь)	1994	Усього 154 назви, в середньому 8,5 на рік	Креаціонізм і апологетика	2000	15%
Християнські молодіжні табори (Київ)	1999	Усього 47 назв, 1–3 на рік	Посібники з підліткового й молодіжного служіння	Не повідомили	Єдина англom книга спеціально написана, решта належить національним авторам

⁷ Враховано тільки публікації протестантських авторів. — М. Б.

Назва видавництва, місто	Рік випуску першої книги	Скільки видань випускає на рік	Основна тематика видань	Наклади (середні й загальні)	Відсоток неперекладних авторів
Favour (Київ)	1996	За весь час 120. Зараз 4–5	Віровчення, сім'я, фінанси, історія України, церкви Посольство Боже	2000–3000	60%
In Lumine Media (Чернігів)	2006	Усього 16, у середньому 5	Протестантське богослов'я	Середній 3000	0
Видавництва, що припинили свою діяльність останнім часом					
Доброе семя (Київ)	2003–2007	5–6	Християнська педагогіка, духовне зростання	1000	5%
Книги о главном (Сімферополь)	2004–2010	2–3	Сім'я й дитяча література	2000–3000	70%
Молодежный ресурс / Молодежь для Христа (Київ)	2001–2009	1–2	Молодіжне служіння, підліткове, театральне, дітям, соціальне	2000–3000	30%
Пилигрим (Запоріжжя)	2005–2010	15–20	Дитяча література, богослов'я	3000–5000	95%

Більше половини видавництв розташовано в Києві. Жоден із регіонів не домінує над іншими.

За типом засновника ці видавництва (чи видавничі відділи релігійних організацій — місій, освітніх закладів тощо) можна поділити на:

1) відкриті окремою протестантською конфесією: «Библейское обучение» та «Християнське життя» — баптистами, «Джерело життя» — адвентистами, «Favour» — церквою «Посольство Боже»;

2) створені вірними протестантських церков як міжконфесійні видавництва: «Книгоноша», «Колоквіум», «Духовне відродження»;

3) видавництва, засновані вірними інших церков, що регулярно випускають книжки протестантських авторів: організоване греко-католиками «Свічадо».

Процес заснування опитаних видавництв тривав 20 років — з 1987 по 2007 рік. За цей час пропуски припадали тільки на 1998 і 2002 роки. Найбільша активність відбувалася у 1992–1995 роках: тоді з'явилося 8 видавничих центрів. Вони є достатньо стабільними: видавництва, що недавно припинили існування, були засновані в першій половині 2000-х років.

За загальною кількістю назв випереджають інших: а) «Світло на Сході» й «Джерело життя» — більше 600, б) «Богомыслие» та «Християнська просвіта» — по 500, в) «Варух» — 340, г) «Брайт Стар Паблішинг», «Свет» (по 240) і «Книгоноша» (225), д) «Християнське життя» (200) та «Свічадо» (198). За середніми накладками — «Християнське життя» (середній 45.000) й «Світло на Сході» (6500); «Християнська просвіта» й «Нард» (по 5000). За загальними накладками лідирують «Світло на Сході» (4,9 млн., якщо рахувати тільки з 1987 року), «Джерело життя» (2,6 млн.), «Християнська просвіта» (2,5 млн.), «Богомыслие» (1,5 млн.) і

«Брайт Стар Паблішинг» (720.000). З 1987 року сумарний наклад наведених у таблиці видавництв склав 16.637.000 примірників.

Рейтинг тематичних напрямків видань такий: богослов'я (сюди ж зараховуємо біблістику, віровчення, вивчення Біблії, посібники для викладачів і студентів, настанови у вірі, проповіді) — 20 відповідей, сім'я — 7, мотиваційна література (особистісний духовний ріст) — 6, психологія (видання для консультантів і їх пацієнтів) — 4, педагогіка, дитяче служіння — 4, практика християнського життя — 4, біографії — 4, здоров'я і зцілення — 4, белетристика — 4, молодіжне служіння — 3, історія й розвиток пострадянського протестантизму — 2, дитяча література — 2, підліткове служіння — 2; по одній відповіді мають: фінанси; методи місіонерської роботи; церква і суспільство; церковне лідерство; богослужбова література; креаціонізм; апологетика; соціальне служіння.

Найслабше місце протестантського книговидавництва — монополія перекладних видань. Майже третина (29%) видавництв ніколи не випускала неперекладних авторів. До цієї групи можна додати 16% видавництв, у чиєму асортименті частка неперекладних видань складає 1–10%, що спільно становитиме 45%. Ще менше третини (26%) видавництв має 15–30% неперекладних видань, і тільки 22,5% налічує 60–90% неперекладних назв. Два видавництва з останньої групи називають роботу з національними авторами своєю пріоритетною програмою й зазначають, що невелика частка виданих ними перекладних авторів виготовила рукописи спеціально для публікації в Україні.

Отже, релігійне книговидавництво є нішевим напрямком книжкового виробництва й розповсюдження. На прикладі протестантських видавництв ми побачили, що стихійний розвиток цієї галузі завершився в 1990-і роки й наразі

переживає період стабілізації. Наявні видавництва достатньою мірою задовольняють потреби цільової аудиторії.

Література

1. Фроношук М. Репертуар сучасних українських видавництв релігійної літератури (рукопис).
2. Фроношук М. Тенденції формування репертуару сучасних видавництв релігійної літератури в Україні / М. Фроношук // Наукові записки Інституту журналістики. — 2011. — Т. 45. — С. 203—207.
3. Elliott M. Is self-sustaining Protestant publishing possible? / M. Elliott // East-West Church & Ministry Report. — Vol. 8, No. 2. — 2000. — Pp. 15—16.
4. McNeill J. The Church and Western ministry: what Russian Christians think / J. McNeill // East-West Church & Ministry Report. — Vol. 2, No. 3. — 1994. — P. 1.
5. Moyle M. et al. Post-Soviet Christian publishing: aiming for self-sufficiency / M. Moyle, G. Davey, and B. Milne // East-West Church & Ministry Report. — Vol. 5, No. 4. — 1997. — Pp. 1—3.